

ÖĞRETMEN YETİŞTİREN BİR KURUM OLARAK İLAHİYAT EĞİTİMİNİN GENEL HEDEFLERİ ALTINDA DİN EĞİTİMİ VE DİN FELSEFESİ EĞİTİMİ İLİŞKİSİ (DİN EĞİTİMİ VE DİN FELSEFESİ İLİŞKİSİ ÖZEL AMAÇLARA NASIL YANSIMALI?)¹

Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ* | Doç. Dr. Celal BÜYÜK**

ÖZ

Günümüzde vahyin, aklın ve bilimin ışığında İslam'ın dinamik yönünü öne çıkaracak yeniden yapılanma ihtiyacının olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Bunun gerçekleşmesi için çaba sarf etmesi beklenen dini bir kurum olarak görülen İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleri'nin çağrı okuyabilecek bir anlayış kazanmaya ve yeterliğe ihtiyaçları bulunmaktadır.

Bireysel olarak insan, kendini tanımaya başlamasından itibaren, temel varoluşsal sorularla karşı karşıya kalmaktadır. Bu konuda dinin cevapları ve yorumu farklı bir bakış açısı ile ve uygun bir biçimde evde aile, okulda ise öğretmen tarafından verilmek durumundadır. Bilindiği üzere öğrenci, İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleri'nde bu konulardaki en temel tartışmalar ve cevaplar ile din felsefesi dersinde karşılaşmaktadır. Din felsefesi dersi, genel olarak öğrencilerin; eleştirel düşünebilen, bilgiyi üreten, hayatında işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, sorumluluklarının farkına varan, çevresiyle uyumlu kişiler olarak yetişmeleri için çaba göstermeyi amaçlamaktadır.

Diğer taraftan Türkiye'deki yeni din eğitimi programları da bireyleri, taklit eden değil sorgulayan, seçim yapabilen, yeni bilgilere açık, dini kaynaklarından araştıran ve bilimsel verilerle yorumlayan, inançlara saygılı ve kültürüne yabancılaşmayan bireyler olarak yetiştirmeyi hedeflemektedir. Din eğitimi, öğrencilere hayatı anlamlandırma konusunda yardımcı olmaya çalışırken, ayrıca onların kendi yaşantıları yoluyla Aşkın Varlık ile aralarında gerçekleştirdikleri iletişimin rasyonel ilkelere dayandırılması ve bu ilişkinin onların hayatına olumlu bir şekilde yansımaları konusunda rehberlik etmektedir. Bu açıdan İlahiyat Fakülteleri'nde okutulan din felsefesi dersinin amaçları ile din eğitimi dersinin amaçlarının birbiriyle örtüştüğü söylenebilir.

Bu çalışmada öncelikle İlahiyat Fakülteleri'nde din felsefesi dersinin gerekliliği ve işlevi, din eğitimi ile ilişkisi ele alınacak ve daha sonra din felsefesi öğretiminin üniversite düzeyinde din eğitimi veren kurumların programına bir katkısının olup olmadığı sorgulanacaktır. Yine din felsefesi eğitimi almanın, yüksek din eğitimi veren kuruluşların mezunlarının meslek hayatına ne gibi bir katkısı/katkılarının olduğu sorusunun cevabı aranacaktır.

Anahtar Kavramlar: Eğitim, Din Eğitimi, Din Felsefesi, İlahiyat Fakültesi, Öğretim Programı.

¹ Bu makale, 26-28 Ekim 2018 tarihlerinde İstanbul'da Din Felsefesi Derneği tarafından düzenlenen "Din Felsefesinin Üniversite Eğitimindeki Yeri" konulu Atölye Çalışması'nda sunulan bildirinin revize edilmesi ve genişletilmesiyle oluşturulmuştur.

GİRİŞ

Eğitimde her düzeyde program geliştirme süreçleri, öncelikle hedef belirleme ile başlar. Eğitimin unsurları olan birey, ülkenin genel eğitim hedefleri, bireyin çevresindeki kültür ve öğretimi yapılan özel alan bu hedefler üzerinde farklı oranlarda etkide bulunur. Farklı disiplinlerin yükseköğretim düzeyleri için bu süreçler geçerli olduğu gibi dini yükseköğretim açısından da aynı süreçler geçerlidir. Ancak ülkemiz yüksek din öğretimi programlarında, program geliştirme ilkelerinden ziyade tarihsel süreçteki kurumsallaşmanın biçimlendirmeleri daha fazla etkilidir. Bu bağlamda “ilahiyat” üst kavramıyla tanınan yüksek din öğretimi, geçmişti itibarıyla genç bir alan olmasına rağmen, medrese ve ulema geleneğine yaslanması nedeniyle yüzyıllara uzanan bir geçmişe sahiptir. Bilgi üretme üzerinden başlayan bu gelenek, giderek sistemin ihtiyaç duyduğu din görevlisi ve hukukçu yetiştirme amacına odaklanmış ve sınırları belirlenmiş bir muhtevanın öğretimine evrilmiştir. Yükseköğretimin modern yönelimler çerçevesinde dönüştüğü, yüksek din öğretiminin de yeniden yapılandırıldığı dönemlerde şeklen birtakım dönüşümler gerçekleşmiş olsa da günümüz ilahiyat eğitimi, hem muhtevası ve hem de kullandığı yöntemler açısından ciddi biçimde geçmişin etkisi altında kalmaya devam etmektedir.

Dünyada yaşanan değişimlere paralel olarak eğitim sistemlerinin, bireylerin kişisel ve mesleki becerilerini ve sosyal değerlerini geliştirmesine imkân verecek şekilde yenilenmesi bir zorunluluktur. Artık ilahiyat eğitimi alan bireyler salt din hizmetlerinde görev almadıkları gibi hukuk eğitimi tamamen ilahiyat eğitiminden bağımsız bir hale gelmiştir. Öte yandan ilahiyat eğitimi alan bireyler, öğretmenlik başta olmak üzere cezaevleri, hastaneler, yaşlı bakımı, aile ve sosyal hizmetler gibi farklı toplumsal hizmet alanlarında görev ve sorumluluklar yüklenmektedirler. Toplumun ve bireylerin modern dönemlerde başa çıkmak zorunda kaldıkları, modern dönemlerin gündemimize taşıdığı yeni sorunlar için çözüm üretme ve bu çözümler için ihtiyaç duyulan bilgiyi yenileme sorumluluğu da ilahiyatın kurumsal sorumluluğu olarak karşımızda bulunmaktadır.

Yükseköğretimin disiplin merkezli özelliğinden disiplinler arası bir anlayışa doğru evrilmesi, kampüs ve binalarla sınırlı okul özelliğinden toplumsal hayatla bütünleşen bir anlayışın yaygınlaşması ve bilgi üretim merkezlerinin üniversitelerden büyük şirketlerin ‘ar-ge’lerine doğru kayması, son yılların başa çıkılması gereken temel sorunları olarak karşımızda durmaktadır. Öte yandan eğitim anlayışlarında hızlı değişimler yaşanmakta, alan araştırmalarına dayalı bulgulardan hareketle küresel geçerliliği olan kuramlara dayalı geleneksel eğitim anlayışları yerini yerel iyi örneklerle bırakmaktadır.

Son yıllarda ülkemiz de dünyadaki eğilimlere paralel olarak beceri temelli bir anlayışla öğretim programlarını geliştirme sürecini işletmeye başlamıştır. Yirmi birinci yüzyıl becerileri olarak nitelendirilen karmaşık problem çözme, eleştirel düşünme, yenilikçi üretim, etkili iletişim, kültürel farklılıklara saygı, yüksek düzeyde iş birliği geliştirebilme, uluslararası ölçekte rekabet edebilme becerilerini kazandırma Milli Eğitim’in temel amaçları olarak belirlenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı bu becerilerle birlikte kendi milli benlik ve bilincini koruyarak yüceltebilen nesiller yetiştirme amaçlarını ilk, orta ve lise öğretim programlarına monte etmiş, içinde Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi dersleri ve İmam Hatip Lisesi meslek dersleri de olmak üzere tüm derslerin öğretim programlarını yenilemiştir.

Söz konusu bu amaçlar, öğretim programları yanında öğretim programlarının uygulayıcısı

olan öğretmenlerin de toplum içerisindeki yeri ve sahip olması gereken niteliklerin tartışılıp, yeniden tanımlanması ihtiyacını doğurmuştur. Öğretmen yetiştirme programı, eğitim sisteminin dayandığı esaslar ve eğitimdeki gelişmişlik düzeyi kadar, toplumların ekonomik, kültürel, siyasal, sosyal yapıları ve çağdaş gelişmelerden de etkilenir ve sürekli yenilenmeyi gerektirir. Bu da aslında öğretmenliğin profesyonel bir meslek olarak algılanmasını ve yeterliklerinin belirlenmesini, bu yeterliklerin de sürekli güncellenmesini beraberinde getirir. İlahiyat eğitimi açısından konuya yaklaşıldığında bu gelişmeler bizi öğretmenlik meslek alanına eleman yetiştiren güçlü bir alan bilgisi ile öğretmenlik becerilerinin iç içe verildiği ayrı programlara ihtiyaç bulunduğu sonucuna götürmektedir.

Yükseköğretimdeki mahiyet değişimi ve bu değişimlerin karşımıza çıkardığı yeni istihdam alanları ilahiyat eğitiminin bütünü üzerinde düşünmemizi gerekli kılmaktadır. İlahiyatın geleneksel kaynakları olan Kur'an ve sünnet üzerinde bilgi üretiminin önünü açacak ve İslam'ın dinamik yönünü öne çıkaracak şekilde dönüşüm ihtiyacıyla karşı karşıyayız. Bu dönüşümün gerçekleşmesi için çaba sarf etmesi beklenen İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleri'nin ise çağı okuyabilecek bir anlayış kazanmaya ve yeterliğe ihtiyacı bulunmaktadır. Bu da ancak bu kurumların İslam'a farklı açılardan bakması, din alanını bilimsel yöntemlerle ele alması, geçmişi, hal ve geleceği eleştirel bir yaklaşımla değerlendirip sağlıklı fikirler üretmelerini sağlayacak yöntem gelişimi ile mümkün olacak gibi görünmektedir.

Günümüz insanı, dinin hayatına anlam katmasını, yaşam kalitesine etkide bulunmasını ve insanlığın standartlarını yükseltmesini beklemektedir. İnsanın hayatı anlamlandırmasında dinin bir kaynak olmasının temelinde, dinin insana nasıl yansıdığı, insanda nasıl karşılık bulduğu önemli olmaktadır.² Burada önemli olan insana sadece bir şeyler öğretmek değil, onu yetiştirmek, geliştirmek ve varlıklara bir anlam verme yollarını göstererek onun içindeki insancıl yanı ortaya çıkarmaktır. Bunun gerçekleşebilmesi için de yetişmekte olan neslin (din ve inançlar konusunda kendi tercihlerini yapabilmeleri için) gerekli bilgi ve becerilerle donatılması kaçınılmaz bir görev haline gelmiştir. Bireysel olarak insan, kendini tanımaya başlamasından itibaren, "Ben kimim?", "Nereden geldim?" ve "Nereye gidiyorum?" gibi varoluşsal sorularla karşı karşıya kalmaktadır. Bu konuda dinin cevapları ve yorumu, farklı bir bakış açısı ile evde, ailede ve okulda verilmek durumundadır.

Bu alanın boş bırakılması halinde birey, tek yönlü cevapların zorunlu yönlendirmeleri altında kalacak ve özgürce tercihlerini oluşturma şansını kaybedecektir. Dolayısıyla özellikle okul çatısı altında verilecek din eğitiminin yapılandırıcılarının bir dinin misyonerleri olarak hareket etmesinden ziyade bireyi özgürleştirecek bilgi ve becerilerle buluşturması gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun gerçekleşebilmesi için de ilahiyat eğitiminin bütün halinde hedeflerini gözden geçirmesi kadar felsefenin temel soruları bağlamında içeriğini de yeniden yapılandırması ihtiyacıyla karşılaşırız.

1. DİN FELSEFESİNİN AMAÇLARININ DİN EĞİTİMİNİN AMAÇLARI İLE İLİŞKİSİ

Felsefe, kişinin kendisini ve çevresini anlama, yorumlama, açıklama ve gerçeği arama

² Ahmet Çakmak, *Lise Öğrencilerinde DKAB Eğitimi ile Hayatı Anlamlandırma Arasında Dindarlık ve Sorumluluğun Aracılık Rolünün İncelenmesi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2018) s. 58.

çabasıdır. Felsefe insanın bilinçlenmesinde; evreni, kendini anlamasında; varoluşunun anlamını sorgulamasında; merak ve şüphe dürtüsünün doyurulmasında önemli bir işleve sahiptir.

Din felsefesi ise, dinin felsefi açıdan ele alınması; dinin temel iddiaları hakkında rasyonel, kuşatıcı ve tutarlı bir biçimde düşünülmesi ve tartışılmasıdır. Din felsefesi kavramı içinde yer alan felsefe kavramının işlevi, bir yandan sistematik bir teolojinin ötesine geçmeye, diğer yandan rasyonel kanıt ve metot kullanmaya işaret eder.³

Din felsefesini, “dini inançlar konusunda eleştirel düşünce” diye tanımlarsak, felsefecinin içinde bulunduğu dinin, hayat ve bireyin varlığının anlamı üzerine vermiş olduğu cevapları dikkate alması kaçınılmazdır.⁴

İnsan yalnızca inanan değil, aynı zamanda bilen, sahip olduğu bilme yetileriyle kendisi ve diğer varlıklar hakkında bilgiye ulaşabilen rasyonel bir varlıktır. O, akıl sayesinde iyi ve kötüyü ayırt edebilmektedir. Akıl devre dışı kaldığı zaman ne insanlıktan ne de dinden söz edilebilir. Dolayısıyla akıllı bir varlık olarak insandan, olguları, olayları ve varlığı rasyonel prensipler doğrultusunda değerlendirip açıklaması beklenir. İnsan, rasyonel bir varlık olması nedeniyle, tutum ve tercihlerini, iddialarını sürekli olarak temellendirme, onları rasyonel kalıplar içinde ifade etme eğilimindedir. Bu bakımdan, iman ya da inkâr tercihlerinin de insanın bu rasyonel yanından bağımsız kalamayacağı açıktır. Nitekim iman ya da inkâr yolunu seçenler, her zaman kendi tercihlerinin rasyonel olduğunu gösterme çabasında olmuşlardır. Bundan dolayı da klasik İslam âlimleri de akıl ve özgürlüğü sorumluluğun iki temel şartı olarak kabul etmişlerdir. Bu iki temel şarttan yola çıkıldığında bireyin imanı, düşünme becerilerini kullandığı ve özgür bir şekilde kendi varlığını inşa edebildiği sürece anlamlı hale gelir.

Körü körüne bağlılığı iman olarak nitelendirmek mümkün değildir. Çünkü ortada bilinçli bir seçim varsa, orada imandan söz edilebilir. Çok sayıda insanın bir düşünce etrafında toplanması, hiçbir zaman taklide bir haklılık payı vermez.⁵ Akli değerlendirmeye önem verilmediği zaman, var olan birçok din arasında inandığımızın en doğru olduğunu nasıl bilebiliriz? Doğru dinlerin yanında uydurma dinlerin de olduğu bilinen bir gerçektir. İnsan dinini ve elinden geldiğince öteki dinleri, gücü ve bilgisi oranında değerlendirmeye tabi tutmazsa, batıl bir dine tabi olmadığından nasıl emin olabilir? Kendi dinini bir değerlendirmeye tabi tutmayan insan, gerektiğinde başkalarını kendi dinine hangi gerekçelerle davet edebilir? Felsefi düşüncenin ve insan aklının olumlu bakmadığı dogmatizmin bir kenara bırakılması, insanın o düşüncelere hangi gerekçeyle inandığını veya inanmadığını anlamaya çalışmakla mümkün olacaktır. Bu ve benzeri sorular, inanan bir insanın inandığını rasyonel bir temele dayandırması gerektiğinin önemini vurgulamaktadır.⁶

³ Mehmet S. Aydın, *Din Felsefesi* (İstanbul: Selçuk Yayınları, 1992) s. 3; Metin Yasa, *Bütüncül ve Eleştirel Din Felsefesi* (Ankara: Elis Yayınları, 2013) s. 17-21.

⁴ C. Stephen Evans, R. Zachary Manis, *Din Felsefesi: İman Üzerine Rasyonel Düşünme*, çev. Ferhat Akdemir (Ankara: Elis Yayınları, 2010) s. 31.

⁵ Bülent Sönmez, *Peygamber ve Filozof* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2002) s. 99.

⁶ Cafer S. Yaran, “Dini Epistemolojide Eleştirel Akılcılık ve Tahkiki İmancılık”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 9, 1997, s. 221-222.

Ayrıca İslam'da aklın sorumluluğun sebebi sayılması da dini hükümlerin akılla anlaşılacağına ve yorumlanacağına işaret eder. Bu açıdan Kur'an'da geçen birçok ayette ilahi hakikatleri anlama, eşyanın sırlarını çözme eylemi bakımından akletme ve doğru düşünme önemle vurgulanmaktadır.⁷

Bu genel belirlemelerden sonra öncelikle din felsefesinin bir disiplin olarak amaçlarını ortaya koyarak bu amaçların din eğitimi disiplinin amaçları ile ilişkisi üzerinde durmaya çalışacağız. Din felsefesinin amaçlarını şu şekilde listeleyebiliriz:

1. Dinsel inancı çözümlenmek ve olabildiğince saflaştırmak ve rasyonel hale getirmek,
2. Dinsel inancın özsel ve birincil öğelerini, ilineksel ve ikincil öğelerinden ayırmaya çalışmak,
3. Tanrı, evren ve insan konularında en güncel ve doğru bilgilere ulaşmaya gayret göstermek,
4. Kozmik hareketin gerisinde bulunan, doğrulanabilir, biricik 'Gerçek'i yakalama doğrultusunda düşünce üretmek,
5. Hikmet odaklı bir bilgelige ulaşmak, böylece teolojik ve felsefi sorunlar konusunda insanlara yardımcı olmak,
6. Öte dünyaya açılan doğru bir iman, akıl ve aşk ile insanları gerçek huzur ve mutluluğa giden yol konusunda aydınlatmak.⁸

Görülebileceği üzere din felsefesi, insanların dini inançlarıyla ilgili daha derin kavrayışlar geliştirmelerine yardımcı olmaya çalışır. Din felsefesi, kişiye kendi dinini akli kullanarak daha iyi anlama ve kavrama imkânı verdiği gibi, herhangi bir dini yaklaşımdan kaynaklanan bir problemin kendi dini inançları açısından taşıdığı değeri ve bu probleme karşı ortaya konulabilecek çözüm önerilerini bilme imkânı da sağlar.⁹ Din felsefesi, yaşamın çeşitli görünüşlerinin arkasında bulunan genel ilke ve düşünceleri anlama olarak anlaşılan felsefi etkinlik çerçevesinde, dinsel fikirlerin ve dilin ardında yatan önemli noktaların aydınlatılması ve açıklanması yönünde bir işlev yüklenir.¹⁰

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi din felsefesinin konusu en genel anlamıyla 'din'dir ve sorduğu sorularla dini anlamlandırmaya ve temellendirmeye çalışır. Din felsefesinin konusu sadece "dinin" bizzat kendisi olmayıp, aynı zamanda ortaya koyduğu dünya görüşü, Tanrı ve evren hakkında verdiği cevaplar ve ortaya koyduğu temel argümanlardır.¹¹

Din felsefecisi, mukayese ederek ve ayrı ayrı doğruluklarını değerlendirerek hem iddia edilen inancı hem de gerçek inancı tanımlamakla ilgilenir. Pozitif açıdan din felsefecisinin kurmaya çalıştığı şey, inanç sisteminin günümüz dünyasında yaşayan bilinçli insanlar tarafından anlamlı ve temellendirilmiş biçimini ortaya koymaktır.¹²

Din eğitiminden söz ettiğimizde ise bir disiplin olarak kendi içinde farklı yaklaşımlar içeren ve kronolojik çizgide de farklılaşmalar içeren bir bilimsel alana giriyoruz demektir. En bilinen anlamıyla inanılan dinin eğitiminin nasıl yapılması gerektiğine vurgu yapan bir alandan söz ediliyor

⁷ Bakara Suresi, 269; En'am Suresi, 50, 80, 126; Yunus Suresi, 3; Hud Suresi, 30; Furkan Suresi, 62; Vakıa Suresi, 62.

⁸ Metin Yasa, *Bütüncül ve Eleştirel Din Felsefesi Okumaları I: Tanrı ve Felsefe* (Ankara: Elis Yayınları, 2015) s. 19.

⁹ Cafer Sadık Yaran, *Bilgelik Peşinde: Din Felsefesi Yazıları* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2002) s. 27.

¹⁰ Mel Thompson, *Kendi Kendinize Felsefe Öğrenin*, çev. Meliha Tekin (İstanbul: Pegasus Yayınları, 2008) s. 11; Yasa, *Bütüncül ve Eleştirel Din Felsefesi*, s. 11-12.

¹¹ Yasa, *Bütüncül ve Eleştirel Din Felsefesi Okumaları I*, s. 17.

¹² David A. Pailin, "Din Felsefesi Nedir?", *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, çev. Ferit Uslu, Sayı: IV/7-8, 2005, s. 125.

görünse de aslında eğitim bilimi ve teoloji alanının kesişim noktasında yer alan bu alanın eğitim bilimindeki ve teolojideki farklılaşmalardan hareketle farklı yaklaşımlar içermesi doğal bir sonuçtur. Burada yaklaşımları tartışıp değerlendirmeler yapma niyetinde değiliz. Ancak, yüzyıllara dayalı bir eğitim geleneğine sahip Türk-İslam eğitim kurumsallaşmasının modernleşme ile yapısal bir değişime girmesi çok iyi anlaşılammış, bu anlaşılammama din eğitimi alanına da çatışmalar ortaya çıkaracak şekilde tahripkâr bir biçimde yansımıştır.

Eğitim insanı şekillendirme faaliyeti midir? Yoksa insana kendisi olma fırsatı tanıma süreci midir? Bu dilemma modern dönemlerin başlangıcında eğitimcilerin gündemine girmiş olmasına rağmen hala çözülebilmemiş değildir. Otoriter ve totaliter anlama biçimlerinden insanı merkeze alan ve insan özgürlüğünü önceleyen anlayışlara geçişte içerik alanımız dine geçince bu sorun daha da çözümsüzleşmektedir. Çünkü tarihsel olarak inşa edilen özellikle İslam çerçevesindeki dini anlayışlar, insanın âlem ve Tanrı karşısındaki özgürlük alanının belirlenmesinde çok cimri davranmışlardır. Bu cimriliğin karşımıza çıkardığı ontolojik anlayış, insanın hareket alanını daraltmakta ve bu anlamda eğitim bilimi ve insanın gelişimi ve öğrenmesi ile ilgili yeni anlayış ve kuramların din eğitimi anlayışını dönüştürmesi mümkün olmamaktadır. İnsanı belli düşünsel üretimler arasına hapseden bir din eğitimi anlayışı, kendisini bir beyin yıkama faaliyeti olduğu eleştirisi ile de karşı karşıya bırakmaktadır.

Aslında eğitimle ilgili eleştirilerde karşımıza çıkan önemli eleştirilerden birisi, bireylerin serbestliğe, gelişigüzeğe, öğrenebilecekleri şeyleri bilmemeye terk edildiği ve birey merkezli eğitim adına aslında bir tür beyin yıkamaya maruz bırakıldıkları yönündedir. Din eğitimi, bireylere varlıklarını sorgulama süreçlerinde anlama biçimlerinden birisini gösteremiyorsa, onlara muhtemel cevaplardan birisini sunmak yerine tekil bir gerçekliği dayatmayı tercih ediyorsa, hem genel eğitim içindeki varlığını hem de dinin bireyin anlam çerçevesi içindeki yerini sorgulanır hale getiriyor demektir.

Aslında din eğitimi, kendisine yöneltilen tüm eleştiriler ve bireye ve topluma sağladığı tüm imkânlarla birlikte, genel eğitimin geldiği yerden farklı bir yerde durmamaktadır. Eğitim, başlı başına bir baskı ve beyin yıkama aracı olarak kullanılabilir. Bireyin özgürlüğünün ve kendini inşasının önüne bir engel olarak çıkabilir. Aynı zamanda eğitim, bireyi özgürleştiren ve kendisini inşa imkânı veren bir araca da dönüştürülebilir. Bugün tartışılan noktalardan birisi de eğitimin hangi amaç için kullanılması gerektiğidir. Bu sorunun cevabı da yine birey ve varlık arasındaki ilişkinin çözümlenmesi üzerinden kurgulanabilecektir. Eğitilen kişilerin kültüre ve kültürün içerdiği değerlere sokulması reddedilirken, onlara seçim serbestisi tanınmamakta, bir alt kültüre, ön yargılara, geçici öfkelenmelere, klan ahlakına terk edilmektedirler. Öyle görünüyor ki günümüzde en büyük beyin yıkama tehlikesi ne dinden ne de politikadan fakat bizzat eğitimcilerin kayıtsızlığından gelmektedir. Bu şekilde eğitimcilerin bireyleri daha küçük alt kültürlerin -bunların içinde akran kültürü de bulunmaktadır- biçimlendirmesinin önü açılmaktadır. Bireyin özgürleştirilmesi, onun çevresi ile müdahalesiz bir şekilde baş başa bırakılması ile değil, çevresiyle birlikte ayakta kalabileceği becerilerin kazandırılması ile mümkündür. Belki de vahyin/Tanrı'nın müdahalesinin insanın özgürleştirilmesinde en büyük katkısı, bireyde bu becerilerle ilgili bir farkındalık oluşturmasındadır.

Buradaki temel sorunlardan birisi, İslam geleneğinin kendine özgü, değişmeyen, kalıcı etkiler sunan bir eğitim anlayışına sahip olduğu varsayımdır. Aslında Müslümanlar bir medeniyet inşa etmeye başladığı andan itibaren, diğer tüm alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da kendilerinden önceki medeniyetlerin ortaya koyduğu bir mirası devralmışlar ve kendi anlayışlarını, bu mirasın üzerinde şekillendirmişlerdir. Müslüman toplulukların medeniyet inşa sürecinde karşılaştıkları Roma/Bizans medeniyetinde iyi vatandaş yetiştirme amacını önceleyen bir eğitim anlayışı hâkimdi. Bu vatandaşın istenen özelliklere sahip olabilmesi için katı disipline dayalı, otoriter bir anlayışın devam ettirici rolünü üstlenmişlerdir. Bu rol, daha sonraları modern dönemlerle birlikte aktarılan yeni kavramlarla meşrulaştırılmış ve adeta İslam geleneği pozitivist ve davranışçı bir sarmalla özdeşleştirilir olmuştur. Davranışçı yaklaşımların iyi insanı, iyi Müslüman ve dindar bireylere evrilmiştir. Yöntemler ve yaklaşımlar konusunda ciddi bir dönüşümden söz etmek mümkün değildir.

Tarihsel tartışmalardan din eğitiminin neliğine geldiğimizde bir dizi sorunun cevaplandırılmasını müteakip bir çerçeve ortaya koymamız mümkün olabilir. Eğitim bilimi, bireyleri tüm konu alanlarında sorgulamaya, aramaya ve bulmaya teşvik ederken din eğitiminin aynı yolda olmaması düşünülemez. Din eğitimi de eğitimin tüm alanlarında olduğu gibi bireyleri insan tecrübelerinin dinî yönünü keşfetmeye yönlendirmek durumundadır. İslam geleneği de bu anlamda bu keşif süreci içinde öğrencinin laboratuvarıdır. Din/İlahiyat eğitimi, İslam geleneğinden hareket ederek yetişmekte olan nesillere ihtiyaç duyduğu bir çerçeve sunmak zorundadır. Çocuklar, bu keşif sürecinde yaşadıkları hayatın İslami bir yorumuna dayalı açıklamaları savunmakla birlikte, bu yorumların hayatın içinde ortaya çıkan tecrübelerin bizi ulaştırdığı sonuçlar olarak ortaya çıktığını görme imkânı da bulacaklardır.

Burada birçoğumuzun aklına gelebilecek bir yargı ile karşı karşıyayız. Yetişmekte olan bireylerin yaşamları boyunca kendilerine rehberlik edecek bir inanca sahip olması hem gerekli ve hem de dini geleneğin arzu ettiği bir durumdur. Burada iki ayrı görüş ortaya çıkabilir. Birincisi, eğer “iman” kavramı, “hayatın bizzat kendisi” veya “bir hayat felsefesi” anlamında kullanılırsa, çocuğa bir tek dinî durumdan ziyade mümkün olabilir en geniş düşünceler zincirine rastlamasını sağlamak ve ona keşfetme imkânları sunma amacıyla din eğitimine de bir fırsat vermeyi kesin bir ihtiyaç olarak görebiliriz. Eğer “iman” kelimesi daha spesifik anlamda, sadece İslam dinine ait bir inançla eşitlenirse, o zaman biz çocuğu sade tek bir dünya görüşüyle karşı karşıya bırakıp, o iman gerekliliklerine hapsediyoruz demektir. Böyle bir yönlendirme, çocuğu merkeze alan eğitim anlayışlarının hiçbiri açısından istenen bir durum ortaya çıkarmaz. Öte yandan eğitim, davranışlar üzerinde gözlemlenebilen, çocuğun toplam gelişimiyle ilgili bir kavram olmasına rağmen, inançlar noktasında herhangi bir inançtan yana tavır koyması, o inanca sahip olmasının üstünlüklerine vurgu yapması, bireysel gelişimin önüne engeller koyması olarak da değerlendirilebilir.

Din eğitiminin görevi, sadece çocuğun hayatı anlamlandırmanın bir biçimi olarak “dini anlayış” hakkında kendi yolunu bulmasına ve böylece onun farklı açılardan da hayata bakabilmesine yardım etmek değil, aynı zamanda -birey eğer dinî bir pozisyon takınacaksa- gelenekten yararlanabilmesini sağlayacak bir zemin hazırlamaktır. Öğretmen tutumları ve okullardaki anlayışlar açısından yaklaştığımızda, bu sorumluluğun uygulamalarda çok da dikkate alındığını gözlemlemek mümkün değildir.

Dini, eğitim biliminin bir çalışma ve uygulama alanı olarak ele aldığımızda “üzerinde düşünülebilecek ve farkındalık sağlayacak” bir çerçeveden söz etmemiz gerekir. Bu çerçeve üzerinde kafa yormaya başladığımızda ise farklılıklar içinde hakikat arayışları karşımıza çıkması kaçınılmaz olacaktır. Böyle bir süreçte, eğitim biliminin bir uygulama alanı olarak din eğitiminin hedefleri aşağıdaki maddeler üzerinden tartışılmalı ve geliştirilmeli diye düşünüyorum.

1. Din eğitiminin amacı, bireysel tecrübeleri açıklayan bir yöntem olarak bizzat dinin doğası üzerinde bir anlayış geliştirmektir. Bu amaç ifadesinin temelinde geleneksel din tanımlarının merkezinde yer alan “ulûhiyet” ve “ubûdiyet” bütünlüğü yer almaktadır. Din, Allah açısından ilahlığının bilinmesi ve fark edilmesi, ubûdiyet ise birey açısından Yaratıcı ile yapmış olduğu sözleşmenin gereği olan sorumluluklarını yerine getirmesidir. Bu anlamda din, bireyle Yaratıcı arasında gerçekleşen bir ilişki ve iletişim üzerinde inşa edilir. Bu inşayı sağlayacak olan insandır.

2. Din eğitiminin amacı, öğrencilerde din hakkında düşünmelerini sağlayacak ve anlayış geliştirecek bir temel oluşturmaktır. Bu amaç da aslında yukarıda zikrettiğimiz amacı gerçekleştirebilmeyi sağlayacak olan becerileri içermektedir. Nasıl ki matematik ve tarih öğretimi, öğrencilerin matematiksel ve tarihsel olarak düşünmesine yardım ettiği gibi din öğretimi de öğrencilerin dini düşünme becerilerine yardımcı olmak durumundadır. Tersinden düşüncecek olursak matematik ve tarih öğretimi, gerçek hayatı yorumlamaya destek olamadığı zaman bir bilgi yığını olmaktan öteye geçmiyorsa, çocukların yaşadıkları hayatı yorumlamaya destek olamayan bir din eğitimi de bilgi yığını olarak sürekli eleştiri oklarının hedefi olacaktır.

Bu bilgi ve becerilerin oluşturulabilmesi ise ilahiyat/din eğitimi programlarının dünyaya dini açıdan verilen tepkilerin anlaşılmasını sağlaması (Allah, yaratılış, insan, sorumluluk, ahiret), çağdaş kültürün ve tarihin oluşumunda dinin gücünü yorumlatabilmesi, diğer derslerin konu alanı içinde yer almakla birlikte dinin de cevaplarının olabileceği konularda dinlerin bakış açılarını ortaya koyabilmesi (cinsellik, ekonomi, siyaset, sanat vb.), hayatın temel ahlak ve varoluşsal sorularına cevap veren dinlerin keşfedilebilmesine bağlıdır (etik ve felsefe). Okulun temel görevlerini yerine getirmek amacıyla program içinde yer alan tüm disiplinlerle bu öğretim alanının ilişkisi, dinin de öğrenci gelişimine yardım eden bir unsur olarak bireyin dünyasına adım atmasını sağlayabilecektir.

Şimdi din felsefesi ile din eğitiminin ilahiyat eğitim sürecindeki ortak işlevleri üzerinde durmak yerinde olacaktır. Bu işlevleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Bireye akletme/düşünme potansiyellerini tanıtmak: İslam'a göre insanın çeşitli özellikleri bütüncül bir şekilde tanıtılırken, onun düşünen bir varlık olma boyutu değerlendirilebilir. Başka bir deyişle aklın ve düşünmenin gücü ve sınırlılıkları fark ettirilebilir.

2. Mantıksal düşünmenin temel ilkelerini öğretmek: Akletmeyi kutsamadan, akıllarını bir araç olarak nasıl kullanacakları ve doğru bilgiye ulaşacakları konusunda bireye bir bilinç kazandırılabilir. Bu adeta kendi yönlerini kendileri bulmaları için ellerine bir pusula vermek ve bu pusulayı nasıl kullanacaklarını öğretmek gibidir. Bu bilinçle, akıl yürüterek çıkarım yapmaları, kendi cevaplarını kendilerinin bulmaları için fırsatlar oluşturulabilir.

3. Farklı tür bilgiler arasında bağ kurarak yeni bilgilere ulaşmaya rehberlik etmek: Bireylere bildikleri bilgiler arasında bir bağ kurabilme ya da bir ağ oluşturabilme konusunda rehberlik edilebilir. Bu bağın somut şeyler ile soyut olanlar arasında nasıl kurulacağı, çeşitli örneklerle öğretilir. Somut düşünceden soyuta geçişi kolaylaştıran örnekler sunulabilir. Bazen

kişiyne ne göreceğini söylemek yerine bakacağı yönü göstermek, kişinin kendisinin bulmasını, ilgisini vererek anlamasını kolaylaştırır. Din eğitimi ve din felsefesi bireylerin yalnızca duyu bilgisiyle yetinmeyip duyarlar ötesinin bilgisine ulaşabilmeleri için ayetleri (kâinat ve vahiy) okuma, anlama ve yorumlama becerilerini geliştirebilecekleri zengin bir ortam sağlayabilir.

4. Bilgileri süzerek doğru bilgiye ulaşmak için eleştirel düşünmeye kapı açmak: Elde edilen herhangi bir bilgiyi sorgulamadan benimsemenin doğurabileceği sakıncalar din eğitimi ve din felsefesi aracılığıyla fark ettirilebilir. Kur'an, inanç için akıllı olmayı ön şart olarak gösterir ve taklit ve ezbere değil, bilinçli bir sorgulama ve düşünmeye dayanan inancı vurgular. Bu gibi konular aracılığıyla eleştirel düşünmenin önemi fark ettirilebilir.

5. Ders içeriklerinin etkili biçimde öğrenilebilmesi için öğrencilerin bilgiyi ezberlemek yerine düşünme sürecini etkin biçimde işletmelerine yardımcı olmak.

6. Öğrencilerde doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma, bilgiyi nasıl kullanacağını bilme ve bilgidan bilgi üretme becerilerinin gelişimine yardımcı olmak, öğrencilerde problem çözme becerisini geliştirmek.

7. Düşünmek ve düşündüğünü ifade edebilmek için kavram zenginliği kazandırmak: Nasıl ki okuryazar olmak için harflerle düzen oluşturulan dilin kurallarının bilgisine ihtiyaç duyuyorsak, kâinatı ve yazılı ayetleri okumak, anlamak, yorumlamak ve anladığımızı ifade etmek için buna dair kavram bilgisine muhtacız. Kavram dünyası zenginleştirilmiş zihinler düşünme/akletme yeteneklerini geliştirir. Din eğitimi ve din felsefesi bu kavramsal zenginliği kazandırmaya hizmet edebilir.

8. Doğru düşünmeyi/akletmeyi engelleyen unsurları tanıtmak: Akıllarını yanlış bir şekilde kullanan insanların özellikleri, sağlıklı ve doğru düşünmeyi engelleyen bazı maddeleri kullanmaya dair yasaklar ve yanlış hüküm vermeye sebep olan hususlar gibi Kur'an'da yer alan konular din eğitimi ve din felsefesi aracılığıyla öğretilir. Ayrıca bunlardan kaçınmanın gereği ve yolları öğretilir.¹³

2. TÜRKİYE'DE İLAHİYATÇILARIN İSTİHDAM ALANI OLARAK ÖĞRETMENLİK VE DİN ÖĞRETİMİ ALANLARI

Milli Eğitim Bakanlığı, son dönemlerde üniversitelerle iş birliği içinde öğretmenlik mesleği yeterliklerinin belirlenmesine yönelik bir dizi çalışmadan sonra öğretmenlerde bulunması gereken bilgi, beceri ve tutum özelliklerini içeren genel yeterlikler belirlemiştir. Buna göre öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri; kişisel ve mesleki değerler-mesleki gelişim, öğrenciyi tanıma, öğretme ve öğrenme süreci, öğrenmeyi, gelişimi izleme ve değerlendirme, okul-aile-toplum ilişkileri, program ve içerik bilgisi olmak üzere 6 ana yeterlik alanı ile bu yeterliklere bağlı alt yeterlikler ve performans göstergelerinden oluşmaktadır.¹⁴ Buna ilaveten ilköğretim öğretmenlerine has özel alan yeterlikleri hazırlanmış, bu çerçevede ilköğretim DKAB öğretmenleri için de öğretimi planlama, düzenleme ve değerlendirme, din olgusu, inanç, ibadet, ahlak ve değerler ve mesleki gelişimi sağlama başlıkları altında yeterlikler belirlenmiştir.¹⁵

Bu genel yeterlilikler doğrultusunda hazırlanan DKAB dersi öğretmen yeterliklerinden

¹³ Safiye Kesgin, "Din Eğitiminde Düşünme Becerilerini Geliştirmek Bağlamında Bir Kavram Değerlendirmesi: Taakkul", *Turkish Studies*, Sayı: 13/2, 2018, s. 539-540.

¹⁴ MEB., *Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri* (Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, 2006).

¹⁵ MEB., *Öğretmenlik Mesleği Özel Alan Yeterlikleri (Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi)* (Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, 2008).

bazıları şunlardır:

- Öğrencilerin, dinin tarih içindeki gelişimini fark edebilmelerin sağlama,
- Öğrencilerin, farklı din ve inanışları tanımalarına rehberlik edebilme,
- Öğrencilerin, din-akıl-ilim ilişkisini kavramalarına rehberlik edebilme,
- Öğrencilerin, din, toplum ve kültür arasındaki ilişkiyi kurmalarına rehberlik edebilme,
- Öğrencilerin, inanç-ibadet-davranış ilişkisini kavramalarını sağlama,
- Öğrencilerin, ibadetlerle ilgili temel ilkeleri fark etmelerini sağlayabilme,
- Öğrencilerin, evrensel ahlaki değerleri kavramalarına rehberlik edebilme,
- Toplumsal barışın oluşmasında ahlaki değerlerin rolü konusunda öğrencilere rehberlik edebilme.¹⁶

Şimdi de İlahiyat Fakültesi din felsefesi dersi program yeterliklerine göz gezdirelim:

- Öğrencilerin din ile ilgili temel kavramları tanımalarına rehberlik etme,
- Dindeki anlayış farklılıklarının, benzerliklerinin ve bunların nedenlerinin fark edilmesini sağlama,
- Din olgusunu felsefi bakış açısıyla nesnel ve eleştirel olarak karşılaştırmalı olarak analiz etme,
- Öğrencilerin farklı din ve inanışları tanımalarına rehberlik etme,
- Düşüncelerini mantık yasalarına uygun bir tarzda ifade etme,
- Öğrencilerin din-vahiy-akıl-bilim ilişkisini kavramalarına rehberlik etme,
- Din felsefesindeki temel konularına ilişkin tartışmaları objektif ve tutarlı bir şekilde yorumlama,
- Bilimsel araştırma ve bilimsel bilgi üretme yöntemlerini etkin biçimde kullanma,
- Din felsefesi alanındaki yeni bilgileri sistematik bir yaklaşımla değerlendirme ve kullanma,
- Üst düzey düşünme becerilerini (eleştirel düşünme, problem çözme, yaratıcı düşünme, karar verme, yansıtma) kullanma,
- Din felsefesinin temel tartışmalarını felsefi bir bakış açısı ile analitik ve eleştirel bir yaklaşımla analiz etme,
- Din felsefesi alanındaki bilgileri farklı disiplin alanlarından gelen bilgilerle işlevsel olarak bütünleştirip yeni bilgiler oluşturma; uzmanlık gerektiren sorunları nicel ve nitel bilimsel araştırma yöntemlerini kullanarak çözme.

Kısacası programdan mezun olan bir öğrenci; din felsefesi alanında ileri düzeyde bilgi sahibi olur; bu alandaki kaynakları yetkin bir şekilde kullanır; din felsefesinde kullanılan araştırma yöntem ve tekniklerini kullanır; din felsefesi konularında objektif ve tutarlı yorum geliştirir; din felsefesi alanında edindiği uzmanlık düzeyindeki kuramsal ve uygulamalı bilgileri kullanır; bilimsel dil becerisine sahip olur; din felsefesi alanındaki problem çözme yeterliliklerini disiplinler arası çalışmalarda uygular.

---

¹⁶ MEB., *Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri* (Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü) 2017.

DKAB dersi öğretmen yeterlikleri ile din felsefesi program yeterlikleri göz önüne alındığında din felsefesi dersinin okulda DKAB dersi öğretmenlerinin görevlerini yerine getirmelerinde beklenen sonuçlara hizmet etmesini sağlayabileceği açıkça görülecektir.

Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri açısından meseleyi biraz daha detaylı ele almakta fayda mülahaza ediyorum.

2. 1. Kişisel ve Mesleki Değerler-Mesleki Gelişim

Öğrenciler din dersinde farklı dinler ve inançlar hakkında bilgilenerken gerçekliği, bireyin evrendeki konumunu ve farklı hayat felsefelerini anlamaya çalışırlar. Öğretmen de öğrencilere hayatı anlamlandırma konusunda yardımcı olmaya çalışırken, ayrıca onların kendi yaşantıları yoluyla Aşkın Varlık ile aralarında gerçekleştirdikleri iletişimin rasyonel ilkelere dayandırılması ve bu ilişkinin onların hayatına olumlu bir şekilde yansması konusunda yardımcı olur ve rehberlik eder. Öğretmen, öğrencilere uygun öğrenme yaşantıları sağlayabilmek için, öğrencinin gelişim özelliklerini tanımalarının yanında, içinde yaşanılan toplumun ve çağın değerlerini ve özelliklerini de bilmelidir. Ancak, ulusal ve evrensel değerleri bilen ve benimseyen bir öğretmen insan hakları, anayasa ve demokrasi ilkelerini öğrencilerine öğretip onların bunları benimseyerek uygulamaya geçirip toplumsal ve uluslararası barış, iş birliği ve demokrasiye katkı sağlamalarına rehberlik edebilir.

Öğrenci, ancak bu şekilde edindiği tutumları içselleştirerek davranışa dönüştürebilir ve bu durumda bunlar uzun ömürlü olabilir. Öğrenci kendisine kazandırılmak istenen tutum ve davranışları tutarlı ve haklı gerekçelere dayandıramazsa, o an için bunları kazanmış gibi görünse bile, bu tutum ve davranışlar kalıcı olamaz. Sonuç olarak öğretmen, öğrencilerin tutarlı bir şekilde düşünebilme ve davranabilme alışkanlığı kazanabilmeleri için, dinî yükümlülüklerle sorumlu olmanın gereklerinden olan akli veya akıl ile ilgili yetilerini geliştirebilmeleri konusunda onlara destek olmalıdır.

Din dersinin kazanımlarından biri de rasyonaliteyi geliştirmektir. Bundaki amaç, asla öğretmenin rasyonel bulduğu kendi düşünce ve yargılarını çocuklara empoze etmek değildir. Öğrencilerde hür iradeyi geliştirebilmenin yolu onların özgür seçimler yapacak bir birey olarak yetişmelerine imkân sağlayacak olan uygun eğitim yaşantıları hazırlamaktır. Aşılanmış bir düşünce sisteminin esasları telkin edilen kişi gerçekte hür iradeye sahip değildir.¹⁷

Öğrencilerin daha özgür iradeli, görüşlerini ve bilgilerini daha iyi aktarabilen, dünyanın ve içinde yaşadıkları toplumun sorunlarına karşı duyarlı bir birey olarak yetişmeleri ancak özgür iradeli öğretmenler tarafından gerçekleştirilebilir.¹⁸ O halde din dersi öğretmeninde bulunması gereken bir başka kişisel nitelik özgür iradedir.

Aynı zamanda ideal bir din dersi öğretmeni zaman zaman öz eleştiri yapmalıdır. Bu öz eleştirisinde o, sınıf içi ve dışı çalışmalarını eleştirel bir yaklaşımla analiz edip değerlendirebilmeli ve eksiklerini tamamlamak ve kendini geliştirmek amacıyla sürekli yeni bilgi ve fikirlere açık olmalıdır.

Zaten Milli Eğitim Bakanlığı, Öğretim Programları'nda öğretmenin işlevini ortaya koyarken

¹⁷ Hacer Âşık Ev, "DKAB Öğretmeninin Nitelik ve Mesleki Yeterlilikleri", *İlköğretim Online*, Sayı: 10/2, 2011, s. 530.

¹⁸ Ev, "DKAB Öğretmeninin Nitelik ve Mesleki Yeterlilikleri", s. 536.

şu ifadelerle yer vermektedir:

Öğretmen;

- Öğrencilerin yegâne bilgi kaynağı, onlara bilgi aktaran değil, öğrencilerin bilgiye ulaşmaları için rehberlik yapan,
- Kendisini sınıfın hâkimi gören değil, o grubun rehberlik görevim üstlenmiş bir üyesi olarak gören,
- Öğrencilerle yarışan değil, öğrencilerin arayışlarına yön veren, onlara danışmanlık yapan, öğrenmenin yollarını birlikte keşfetmeye çalışan,
- Kalıp bilgilerin hamallığını yapan değil; yaratıcı zekâyâ sahip, bilgileri kullanabilen, kullanırken yeni bilgiler de üreten kimsedir.¹⁹

2. 2. Öğrenciyi Tanıma

Çocuklukta daha ziyade 'alıcı bir hafıza' olarak çalışan zihin, ergenlik döneminde düşünme ve araştırma yeteneği kazanınca, önceden öğrenilen dini bilgiler, inançlar tekrar gözden geçirilip, eleştirilmeye başlanır. Gencin hayatında bir kırılma noktası olan bu kritik dönemde din dersi öğretmeni öncelikle erdemleri içselleştirip hayata geçirme konusunda iyi bir model olma özelliğini sürdürmelidir. Bu yolla öğrencinin etik, insani ve kültürel değerleri reddederek kültürel yabancılaşmasının önüne geçmesine ve bunları benimseyerek de dengeli ve sağlıklı bir şekilde bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişimini sürdürmesine yardımcı olmaya çalışmalıdır.

Bu dönemde DKAB öğretmeni, ergenin sorduğu sorulara verdiği rasyonel, tutarlı, objektif, doyurucu açıklamalar ile öğrencinin dini doğru anlaması ve yorumlamasına yardımcı olmalıdır. Ayrıca, ergen tarafından eleştirel bir yaklaşımla tekrar gözden geçirilen dini düşünce ve davranışlar tecrübe edilmeden kabul edilmek istenmediğinden, bunların yanlış bilgilerden ve batıl inançlardan ayıklanma konusundaki din dersi öğretmenin ergene yaptığı rehberlik hayati önem taşır.

Sorunlar ile kendini kuşatılmış hissedilen ve anlam arayışı içinde olan ergene ahlaki gelişim aşamasının bu döneminde din dersi öğretmeni tarafından doğru ve bilinçli bir şekilde rehberlik yapabilirse ve varoluşla ilgili soruları doğru yönlendirilebilirse yaşadığı şüphe, kararsızlık, yalnızlaşma, başkaldırı ve inkâr gencin ruhunda tahribat yapması önlenir.

2. 3. Öğretme ve Öğrenme Süreci

Öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor güçlerinin gelişimi ve etkin bir öğrenme ancak demokratik bir öğretim ortamında gerçekleşebilir. DKAB öğretmenin bu konu ile ilgili sorumluluğu, öğrencilerin yaratıcılıklarını artırmak ve öğrencilerin birbirleri ve kendisi ile aralarında dinamik bir etkileşimi sağlamak için uygun diyalog ve tartışma ortamları oluşturmaktır.

3. DİN ÖĞRETİMİ PROGRAMLARI VE DİN FELSEFESİ İLE İLİŞKİSİ

Program geliştirmenin en temel özelliklerinden birisi dinamik bir yapı arz etmesidir. Aslında yerel nitelik taşıyan ve okul temelli olarak hazırlanması gereken öğretim programları, ülkemizde ve birçok ülkede ülke geneli için hazırlanır. Bu süreçte devletin yetiştirmek istediği insan tipolojisi merkeze alınarak okullar ve dersler için genel hedefler belirlenir. Programların uygulanması

¹⁹ Muhammet Şevki Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı* (İstanbul: DEM Yayınları, 2005) s. 29-32.

sürecinde de geri bildirimler alınarak sürekli revize edilir. Bu çerçevede Milli Eğitim Bakanlığı da Türkiye'deki öğretim programlarını zaman zaman ciddi bir geliştirme sürecine tabi tutmuştur.

Genel eğitim sistemi içinde yer alan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve İmam Hatip Liseleri meslek dersleri öğretim programları ciddi bir dönüşüm süreci yaşamıştır. Geleneksel din öğretimi formundan öğrenen merkezli bir program anlayışına doğru dönüşüm sergileyen bu programlar ilk defa 2000 yılında kapsamlı bir geliştirme süreci yaşamıştır. Daha sonra 2005 yılından itibaren yapılandırıcı öğrenme kuramına dayalı genel değişim sürecinden etkilenmiş; nihayet 2018 yılında da beceri merkezli değer odaklı bir anlayış çerçevesinde yine genel program geliştirme seyri içinde değişime uğramıştır.

Özellikle 2000'li yıllarda başlayan program geliştirme çalışmaları öğretim süreçlerinde yöntem ve içerikle de ilgili keskin bir dönüşüm gerektirmekteydi. Ancak bu dönüşümün öğretmen yetiştirme süreçlerine yeterince yansımalarının olmaması nedeniyle uygulamaya yeterince yansıdığı söylenemez. Nitekim özellikle PISA bazlı ölçümlerde, ölçüm yapılan alanların tamamında ülkemize ait rakamlar her yıl geriye gitmektedir. 2018 program geliştirme çalışmasının arkasındaki en önemli motivasyon bu olumsuzlukla ilgili bir tedbir alma düşüncesidir. Literal olarak insan ve toplum anlayışlarındaki değişimleri gerekçe gösteren program girişi, bu değişim sonucunda bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan niteliklerinden hareket ederek bireyi tanımlamaktadır.²⁰ MEB'in son programlarının, bu nitelik dokusuna sahip bireylerin yetişmesine hizmet edecek şekilde salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedeflerine yönelik olduğunun altı çizilmektedir. Bunu gerçekleştirmek üzere de tüm seviyelerdeki öğretim programlarının dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, girişimcilik, kültürel farkındalık gibi becerileri esas aldığı ortaya konmaktadır.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programı açısından baktığımızda da dinin sosyal hayat, kültür ve medeniyet üzerindeki etkilerinin kavranması, farklı inanç ve yorumları tanımaları ve bunlara saygı duymaları, çevrelerindeki dini davranış, yorum ve tutumların farkına varmaları hedeflerinin genel amaçlar içine alındığı gözlenmektedir. Öğretim programlarındaki bu değişim ve/veya gelişim, aslında eğitim bilimlerindeki gelişim ve değişimin bir yansımasıdır. Dolayısıyla konu sadece ilk ve ortaöğretim veya sadece örgün eğitimin bir konusu/problemi değildir. Bu gelişim, örgün veya sürekli eğitim dâhil tüm eğitim aşamalarını ilgilendirmektedir. Bu bağlamda vaaz kürsüleri, cami veya Kur'an kursu bu gelişimlerden azade görünmemektedir. Eğitim etkinliklerinin daha görünür tarzda örgütlendiği örgün eğitimde programlar üzerinden izlenebilen bu değişimin aslında sürekli eğitim veya yetişkin eğitimi alanında da yansımaları vardır ve olmalıdır.

Öğretim programındaki Ortaokul ve Lise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerindeki ele alınan ilişkili konulara bakalım:

²⁰ MEB., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)* (Ankara, 2018) s. 1.

Tablo-1. MEB Öğretim Programında Ortaokul ve Lise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerindeki Ünitelerin Din Felsefesi Lisans Eğitimindeki Tema Karşılığı

Öğretim Düzeyi	Konu/Ünite	Din Felsefesi Lisans Eğitimindeki Tema Karşılığı
4. Sınıf 1. Ünite	Günlük Hayattaki Dini İfadeler	Dinin mahiyeti; Dinsel simgelerin anlamı ve önemi
5. Sınıf 1. Ünite	Allah İnancı	Tanrı hakkında konuşmanın imkân ve mahiyeti
5. Sınıf 5. Ünite	Çevremizde Dinin İzleri	Dinin mahiyeti; Dinsel simgelerin anlamı ve önemi; Dinlerin çokluğu olgusuna farklı yaklaşımlar
6. Sınıf 1. Ünite	Peygamber ve İlahi Kitap İnancı	Vahiy, mucize gibi dini kavramların felsefi açıdan analizi
7. Sınıf 1. Ünite	Melek ve Ahiret İnancı	Vahiy, mucize gibi dini kavramların felsefi açıdan analizi; Ölüm ve ölüm ötesi hayat
7. Sınıf 5. Ünite	İslam Düşüncesinde Yorumlar	Dinlerin çokluğu olgusuna farklı yaklaşımlar
8. Sınıf 1. Ünite	Kader İnancı	Kötülük sorunu
8. Sınıf 3. Ünite	Din ve Hayat	Dinin mahiyeti; dini bilginin mahiyeti ve geçerliliği; Dinlerin çokluğu olgusuna farklı yaklaşımlar; Din-ahlak ilişkisi; Din-sanat ilişkisi
9. Sınıf 1. Ünite	Bilgi ve İnanç	Dini bilginin mahiyeti ve geçerliliği; Akıl-iman ilişkisi
9. Sınıf 2. Ünite	Din ve İslam	Dinin mahiyeti; Dini hükümlerin dil ve mantık açısından eleştiri ve incelenmesi; Dinlerin çokluğu olgusuna farklı yaklaşımlar
10. Sınıf 1. Ünite	Allah-İnsan İlişkisi	Tanrı hakkında konuşmanın imkân ve mahiyeti; Din-ahlak ilişkisi
10. Sınıf 3. Ünite	Din ve Hayat	Dinin mahiyeti; dini bilginin mahiyeti ve geçerliliği; Kötülük sorunu; Din-bilim ilişkisi; Din-ahlak ilişkisi; Din-sanat ilişkisi
11. Sınıf 1. Ünite	Dünya ve Ahiret	Dinin mahiyeti; dini bilginin mahiyeti ve geçerliliği; Ölüm ve ölüm ötesi hayat; Kötülük sorunu
11. Sınıf 4. Ünite	İnançla İlgili Meseleler	Akıl-iman ilişkisi; Tanrı hakkında konuşmanın imkân ve mahiyeti; Vahiy, mucize gibi dini kavramların felsefi açıdan analizi; Ölüm ve ölüm ötesi hayat; Kötülük sorunu
12. Sınıf 1. Ünite	İslam ve Bilim	Akıl-iman ilişkisi; Din-bilim ilişkisi

Tabloda da görülebileceği gibi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine ait ünitelerin din felsefesi dersinde işlenen konularla doğrudan ilişkili olduğu ve dersin işlenişinde ve kazanımların gerçekleştirilmesinde DKAB öğretmenine doğrudan katkı yaptığı söylenebilir.

Türkiye'deki din dersi öğretim programlarında; din öğretiminin amacı bireylerde bilinçli dindarlık oluşturmak olarak ifade edilmiştir. Bilinçli dindarlıkta bireyin hayat ve inanç ile ilgili karar almasında özgür olmasına atıf vardır. Körü körüne bir bağlılık yerine düşünme ve akletme üzerine inşa edilmiş bir dindarlıkta, özgürce karar alma ve bunun sonucunu da kabullenme söz konusudur. Programa göre bu dindarlığın inşası ile birey, varlıklar içerisindeki konumunu belirleyebilecektir.²¹

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi (4-8. Sınıflar) Öğretim Programı'nın geliştirilmesinde; yapılandırmacı öğrenme modelini destekleyen çoklu zekâ, öğrenci merkezli öğrenme, beceri temelli öğrenme gibi yaklaşımlar dikkate alınmıştır. Beceri temelli öğrenme, öğrencilerde öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve hayata aktarılması tasarlanan bilgi, tutum ve beceriler bütünü ifade etmektedir. Bu bağlamda temel becerileri ön planda tutan, öğrenme sürecinde öğrencinin aktif katılımına ve öğretmen rehberliğine imkân veren, öğrencilerin araştırma yapabilecekleri, keşfedebilecekleri, problem çözebilecekleri, çözüm ve yaklaşımlarını paylaşım tartışabilecekleri ortamların sağlanmasının önemi vurgulanmıştır.

Öğretim programında temel yaklaşım olarak, bu derslerin sadece bilgi verme aracı olmaktan çıkarılarak aynı zamanda bilgi edinme yolları ve aklını kullanma kabiliyetini geliştiren bir süreç olarak kullanılması önerilmektedir. Bir başka deyişle öğrencilerin din hakkında doğru bilgiler edinirken kendilerine sunulan alternatifleri incelemelerini sağlayacak bir bakış açısı kazanma konusunda bilinçlenmeleri, din öğretiminin önemli bir amacı haline getirilmiştir. Bu noktada genelde felsefe özelde ise din felsefesinin rolü devreye girmektedir. Programın diliyle ifade edilecek olursa; öğrenciler körü körüne uygulayıcı olmamalı, aksine kendilerine sunulan bilginin hangi amaçla, kim için, nasıl bir dünyada kullanılabileceğini sorgulayabilecek biçimde yetiştirilmeli, özellikle inanç ve hayat konusundaki tercihlerini özgür bir şekilde yapmalarına yardımcı olacak ortam oluşturulmalı, öğrencinin varlıklar içerisindeki konumunu belirlemesine katkıda bulunulmalıdır.

SONUÇ

Felsefe, evreni anlamının eğitimle birlikte temel aracıdır. Bu bağlamda her bilim dalının ve konu alanının ve eğitimle ilişkili branşların bilgi ve yöntemleri arasındaki bütünlüğün sağlanması felsefe sayesinde mümkün olabilir. Bu bağlamda felsefe, eğitime yön veren, amaçları şekillendiren ve eğitim uygulamalarına yol gösteren bir disiplindir. Eğitimin felsefi bir bakış açısıyla temellendirilmesi ile eğitim sorunlarının doğuracağı pek çok sorunun önüne geçebilir. Çünkü eğitimin felsefi bir düzlemde sorgulanmaması sorunların gözden kaçırılmasına sebep olur. Oysa felsefe, eğitimin dayandığı kuramsal temelleri ve eğitimsel uygulamaları derinlemesine irdeleyip çözümlenmeye imkân vererek bunun önüne geçer. Ayrıca uygulamalarda elde edilenlerle felsefi sistemlerin kendilerini geliştirebilmesi mümkün olur.

İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleri'nde eğitimin bütün halinde hedeflerini gözden geçirmenin yanında felsefenin soruları ve güncel problemler bağlamında içeriğini yeniden yapılandırmasının

²¹ MEB., *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2010).

bir gereklilik olduğu görülmektedir. Son yıllarda disiplinler arası ilişkilerin ve problemlere farklı açılardan yaklaşmanın önemi giderek artmış ve eğitimde farklı disiplinleri bütünleştirme gündeme gelmiştir. Disiplinler arası çalışma birçok branşın verilerinden ve yöntemlerinden yararlanmayı gerekli kılar. Bu yaklaşım, öğrenme ortamını canlandırma, öğrenenlerin yaratıcılıklarını kullandırma ve dersle ilgili olmalarını sağlama ve bunun sonucunda anlamlı öğrenmeyi gerçekleştirme bakımından oldukça önemlidir. Bu anlamda din bilimlerinin her biri konu ve muhteva olarak birbirlerine büyük katkılar sunabilir. Yine İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleri'nde okutulan derslerin birbirlerini nakzeden değil, koordinasyonunun sağlanması için disiplinler arası çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Disiplinler arası çalışmalar ve farklı bakış açıları sayesinde yeni anlayışlar edinmek mümkün olabilecektir. Bu amaca hizmet edecek farklı branşlarla iletişim halinde olma eylemi, hem sorunların daha iyi kavranmasında ve çözümünde hem de hayatla ilişkisini kurarak kalıcı hale gelmesinde önemli katkı sağlayacaktır. Öğrencilerin dini duygu ve ihtiyaçlarını doğru bir şekilde karşılamadan ahlaki, ruhi ve duygusal olarak dengeli geliştirebilmelerini sağlamak ne kadar mümkün olabilir?

Ayrıca yükseköğretimdeki mahiyet değişimi ve bu değişimlerin karşımıza çıkardığı yeni istihdam alanları ilahiyat eğitiminin bütünü üzerinde düşünmemizi gerekli kılmaktadır. Bir bütün olan eğitim gerçekliğinde dini boyut, antropolojik, insani, toplumsal ve kültürel gerçeklik kesitini oluşturmaktadır. Bu kesiti görmezlikten gelerek eğitimin bütün olarak kavranması mümkün değildir.

Özellikle okul çatısı altında verilecek din eğitiminin yapılandırıcılarının bir dinin misyonerleri olarak hareket etmesinden ziyade bireyi özgürleştirecek bilgi ve becerilerle buluşturması gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun gerçekleşebilmesi için de ilahiyat eğitiminin bütün halinde hedeflerini gözden geçirmesi kadar felsefenin temel soruları bağlamında içeriğini yeniden yapılandırması ihtiyacıyla karşılaşırız.

Bu açıdan yeni din eğitimi programları bireyleri, taklit eden değil sorgulayan, seçim yapabilen, yeni bilgilere açık, dini kaynaklarından araştıran ve bilimsel verilerle yorumlayan, inançlara saygılı ve kültürüne yabancılaşmayan kişiler olarak yetiştirmeyi hedeflemektedir. Diğer yandan programlarda din ve ahlakla ilgili temel kavramların öğretimi, din ve ahlakla ilgili bilgilerin kavramsal temellerinin oluşturulması ve kavramlar arası ilişkilendirmelerin yapılması hedeflenmiştir. Böylece öğrencilerin dini ve ahlaki kavramları yorumlamaları ve bazı temel becerileri (araştırma ve sorgulama, problem çözme, iletişim kurma vb.) geliştirmeleri amaçlanmıştır. Ayrıca din eğitimi fakültede veya fakülte dışında bugünün insanı ile bütün yönleriyle bir bütün olarak ilgilenilmektedir. Böyle bir uğraşının başarıya ulaşabilmesinde tek başına ve sadece tarihe ve metinlere bağlı kalmanın yeterli olmayacağı açıktır.

Din felsefesinin ve din eğitiminin amaçları birlikte göz önüne alındığında ciddi bir kesişim alanının varlığı ile karşılaşırız. Öncelikle din felsefesi ve din eğitiminin asıl yardımlaşma noktası insan ve onun anlam arayışıdır. Hem din felsefesinin hem de din eğitiminin temel amacı, öğrencilerin dinin mahiyetini tam anlamıyla ortaya koyarak doğru din anlayışına ulaşmalarını sağlamaktır. 'Tanrı' kavramı ve etrafında oluşan dini kavramların doğru bir şekilde tahlili ve insanın Tanrı ile ilişkisinin doğru bir şekilde konumlandırılması da bu amaca hizmet edecektir. Ayrıca dinin

ve dini hükümlerin doğru bir şekilde anlaşılması ve tahlili, öğrencilerin kendi dini yaşam ilkelerini inşa etmelerine ve hayata farklı açılardan bakabilmelerine yardım edecektir.

Yine din felsefesinin dinsel inancı çözümlenmek ve olabildiğince saflaştırmak ve rasyonel hale getirmeye çalışmak amacı ile din eğitiminin öğrencilerde din hakkında düşünmelerini sağlayacak ve anlayış geliştirecek bir temel oluşturma amacı, iki disiplinin ortak çalışması için geçerli bir neden sayılabilir.

KAYNAKÇA

Aydın, Mehmet S., *Din Felsefesi*, İstanbul: Selçuk Yayınları, 1992.

Aydın, Muhammet Şevki, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, İstanbul: DEM Yayınları, 2005.

Çakmak, Ahmet, *Lise Öğrencilerinde DKAB Eğitimi ile Hayatı Anlamlandırma Arasında Dindarlık ve Sorumluluğun Aracılık Rolünün İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2018.

Ev, Hacer Âşık, "DKAB Öğretmeninin Nitelik ve Mesleki Yeterlilikleri", *İlköğretim Online*, Sayı: 10/2, 2011, ss. 523-538.

Evans, C. Stephen, R. Zachary Manis, *Din Felsefesi: İman Üzerine Rasyonel Düşünme*, çev. Ferhat Akdemir, Ankara: Elis Yayınları, 2010.

Kesgin, Safiye, "Din Eğitiminde Düşünme Becerilerini Geliştirmek Bağlamında Bir Kavram Değerlendirmesi: Taakkul", *Turkish Studies*, Sayı: 13/2, 2018, ss. 517-541.

MEB., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)*, Ankara, 2018.

MEB., *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2010.

MEB., *Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri*, Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, 2006.

MEB., *Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri*, Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, 2017.

MEB., *Öğretmenlik Mesleği Özel Alan Yeterlilikleri (Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi)*, Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, 2008.

Pailin, David A., "Din Felsefesi Nedir?", çev. Ferit Uslu, *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: IV/7-8, 2005, ss. 121-154.

Sönmez, Bülent, *Peygamber ve Filozof*, Ankara: Araştırma Yayınları, 2002.

Thompson, Mel, *Kendi Kendinize Felsefe Öğrenin*, çev. Meliha Tekin, İstanbul: Pegasus Yayınları, 2008.

Yaran, Cafer Sadık, *Bilgelik Peşinde: Din Felsefesi Yazıları*, Ankara: Araştırma Yayınları, 2002.

Yaran, Cafer Sadık, "Dini Epistemolojide Eleştirel Akılcılık ve Tahkiki İmancılık", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 9, 1997, ss. 217-238.

Yasa, Metin, *Bütüncül ve Eleştirel Din Felsefesi Okumaları I: Tanrı ve Felsefe*, Ankara: Elis Yayınları, 2015.

Yasa, Metin, *Bütüncül ve Eleştirel Din Felsefesi*, Ankara: Elis Yayınları, 2013.

ABSTRACT**The Relationship Between Religious Education and Philosophy of Religion Under The General Objectives of Education in Theology Faculties As The Institutions for Training Teachers**

Today, in the light of revelation, reason and science, it is an undeniable fact that there is a need for restructuring to put forward the dynamic aspect of Islam. The Faculties of Divinity / Faculty of Islamic Sciences, which are considered as a religious institution that is expected to strive for this to happen, need an understanding and competence to read the age.

Individually, human beings are confronted with fundamental existential questions since they begin to recognize themselves. The answers and interpretations of the religion in this regard must be given from a different perspective and appropriately in the family at home and in the school by the teacher. As it is known, the student is faced with the most basic debates and answers on those issues philosophy of religion courses. The course aims to make efforts to educate students who can think critically, produce knowledge, use them functionally in their life, solve problems, realize their responsibilities and be compatible with the environment.

On the other hand the objectives of the new religious education program in Turkey are educate students whose features are questioning, capable of choice, open to new information, researching the religious sources and review the scientific data, abiding faith. Religious education, while trying to help students to make sense of life, also guides them through rational principles of their communication with Ultimate Being. In this respect, it can be said that the aims of philosophy of religion course taught in the Faculties of Theology coincide with the aims of the religious education course.

In this study, firstly the function and necessity of the philosophy of religion courses , its relationship with religious education will be discussed, and then it will be questioned whether the teaching of philosophy of religion has a contribution to the program of the institutions providing religious education at the university level. Again, the answer to the question of what kind of contributions the graduates of higher religious education have to their professional life will be sought.

Keywords: Education, Religious Education, Philosophy of Religion, Faculty of Theology, Education Programme.